

УДК 821.162.1.09(092)(043.3)+821.161.3.09(092)(043.3)

АНАПРЭЕНКА
Наталля Якаўлеўна

**ТВОРЧЫЯ ІНДЫВІДУАЛЬНАСЦІ
Б. ЛЕСЬМЯНА І М. БАГДАНОВІЧА:
ПАРАЎНАЛЬНА-ТЫПАЛАГІЧНЫ АСПЕКТ**

Аўтарэферат дысертациі на саісканне вучонай ступені
кандыдата філалагічных навук
па спецыяльнасцях: 10.01.03 – літаратура народаў краін замежжа
(польская)
10.01.01 – беларуская літаратура

Навуковы кіраўнік

Хмяльніцкі Мікалай Мікалаевіч,
кандыдат філалагічных навук, дацэнт,
загадчык кафедры кітайскай філалогіі
Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Афіцыйныя апаненты:

Мусіенка Святлана Піліпаўна,
доктар філалагічных навук, прафесар,
прафесар кафедры польскай філалогіі
УА «Гродненскі дзяржаўны ўніверсітэт імя
Янкі Купалы»

Манкевіч Алена Алёйзаўна,
кандыдат філалагічных навук, загадчык
аддзела беларускай літаратуры XX і XXI стст.
Дзяржаўнай навуковай установы «Цэнтр
даследаванняў беларускай мовы, літаратуры
і культуры» Нацыянальнай акадэміі навук
Беларусі

Апаніруючая арганізацыя

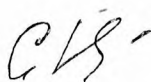
УА «Мінскі лінгвістычны дзяржаўны
ўніверсітэт»

Абарона адбудзецца 19 верасня 2014 г. у 14.30 на пасяджэнні савета па абароне дысертацый Д 02.01.12 пры Беларускам дзяржаўным універсітэце (220030, г. Мінск, вул. К. Маркса, 31; ауд. 62; тэл. в.а. вуч. сакратара 222-33-66).

3 дысертацый можна азнаёміцца ў Фундаментальнай бібліятэцы Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта.

Аўтарэфэрат разасланы «14» ліпеня 2014 г.

В.а вучонага сакратара
савета па абароне дысертацый

Л.Дз. Сінькова

УВОДЗІНЫ

Параўнальнае вывучэнне літаратур свету – адзін з традыцыйных напрамкаў філалагічнай навукі, які на сучасным этапе з’яўляецца асабліва актуальным, выходзячы на новы ўзровень і раскрываючы новыя магчымасці. У поўнай меры гэта тычыцца і польска-беларускіх культурных сувязей канца XIX – пачатку XX ст., параўнальна-тыпалагічны аспект даследавання якіх дазваляе больш аб’ектыўна ўявіць карціну тагачаснага літаратурнага працэсу ў славянскіх краінах, акрэсліць спецыфічнае і ўніверсальнае. Польская і беларуская літаратуры развіваліся ў цесным узаемадзеянні не толькі паміж сабой, але з іншымі літаратурамі свету. У асобах сваіх лепшых прадстаўнікоў яны ўспрымалі новыя мастацкія тэндэнцыі, пераасэнсоўвалі, адаптуючы іх на нацыянальнай глебе. Такімі знакавымі постацямі сталі польскі паэт **Балыслаў Лесьмян** (1877 – 1937) і беларускі паэт **Максім Багдановіч** (1891 – 1917), творчая дзейнасць якіх адыграла адметную ролю ў фарміраванні ідэйна-эстэтычных асноў нацыянальных літаратур, узбагаціла прыгожае пісьменства славянскіх краін.

Дысертация прысвечана выяўленню тыпалогіі творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча з улікам найважнейшых заканамернасцей тагачаснага гісторыка-літаратурнага працэсу. Творчасць гэтых майстроў слова адлюстроўвае ў сваім змесце і форме характэрныя і своеасаблівыя тэндэнцыі развіцця нацыянальных літаратур. Зварот да творчай спадчыны польскага і беларускага паэтаў дае магчымасць прасачыць механізмы функцыяніравання важнейшых мастацкіх напрамкаў і плыней, выявіць не толькі агульнасць ідэйна-эстэтычных тэндэнцый, але і іх адметнасць ў славянскіх літаратурах. Надзённасць дэталёвага вывучэння паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча абумоўлена мастацка-культурным патэнцыялам спадчыны пісьменнікаў, якая ў айчынным літаратуразнаўстве ўпершыню разглядаецца ў аспекце параўнальна-тыпалагічных сувязей, што дапоўніць і пашырыць вядомыя высновы і назіранні даследчыкаў. Супастаўленне мастацкіх сістэм Б. Лесьмяна і М. Багдановіча дасць магчымасць не толькі выявіць агульныя кропкі іх судакранання, але і падкрэсліць непаўторнасць кожнага аўтара. Раскрыццё спецыфікі творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча таксама актуалізавала пытанне прысутнасці мастацкай спадчыны гэтых пісьменнікаў у суседніх краінах, што з’яўляецца важным чыннікам свядарджэння каштоўнасцей нацыянальнага прыгожага пісьменства.

Тыпалагічны ракурс нашага даследавання дазволіў выявіць некаторыя аспекты творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, што раней не закраналіся ці разглядаліся недастаткова ў беларускім і польскім літаратуразнаўстве (рэцэнцыя творчасці Б. Лесьмяна ў Беларусі і М. Багдановіча ў Польшчы,

параўнальна-тыпалагічны разгляд тэмы прыроды і міфічнай напоўненасці жыцця, вобразаў лесу і саду, месяца і воднай паверхні, фальклора як крыніцы камічнага ў паэзіі польскага і беларускага аўтараў і інш.).

Разгляд заяўленай праблематыкі непазбежна актуалізуе пытанне беларуска-польскіх літаратурных сувязей, што абумоўліваецца судакрананнем нацыянальных інтарэсаў на памежжы аўтахтонных суседзяў, адлюстраваннем гісторыка-культурных працэсаў у свядомасці і літаратуры беларусаў і палякаў. Беларускія даследчыкі С.Х. Александровіч, І. Бас, В.І. Гапава, А.Л. Верабей, У.М. Казбярук, Г.В. Кісялёў, А.С. Кляўчэня, А.А. Лойка, М.Р. Ларчанка, С.К. Майхровіч, А.В. Мальдзіс, У.І. Мархель, С.П. Мусіенка, В.П. Рагойша, Л.Дз. Сінькова, Г.П. Тварановіч, Г.К. Тычко, Д.Я. Фактаровіч, М.М. Хмяльніцкі, І.Ф. Штэйнер і інш. вывучаюць складаныя працэсы беларуска-польскіх стасункаў у розныя гістарычныя перыяды, вызначаючы іх заканамернасці і спецыфіку. Такім чынам, наяўная літаратурна-крытычная, літаратуразнаўчая, факталагічная база па праблемах беларуска-польскіх літаратурна-культурных узаемадзячынненняў, рэцэпцыі дае магчымасць здзейсніць паглыблены параўнальна-тыпалагічны аналіз спадчыны Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, раскрыць спецыфіку творчай індывідуальнасці кожнага з аўтараў, выявіць іх месца ў кантэксце славянскіх літаратур.

Здзейсненае праз прызму тыпалогіі даследаванне творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча можа быць выкарыстана ў працэсе выкладання гісторыі польскай і беларускай літаратур, а таксама падчас вывучэння такіх спецыяльных дысцыплін, як «Асновы літаратуразнаўчай славістыкі», «Параўнальнае вывучэнне славянскіх літаратур», «Беларуска-іншаславянскія літаратурныя ўзаемазвязі».

АГУЛЬНАЯ ХАРАКТАРЫСТЫКА РАБОТЫ

Сувязь работы са значнымі навуковымі праграмамі, тэмамі

Дысертация выканана ў адпаведнасці з планавымі тэмамі кафедры славянскіх літаратур Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта «Беларуская літаратура ў іншаславянскіх літаратурах» (2006-2010 гг., нумар дзяржрэгістрацыі – 20062049); «Іншаславянскія літаратуры на Беларусі: сістэма міжкультурных узаемадзеянняў» (2011-2015 гг., нумар дзяржрэгістрацыі – 20114369).

Мэты і задачы даследавання

Мэта дысертacyjнага даследавання – раскрыць тыпалагічна агульнае і адметнае ў творчых індывідуальнасцях Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў святле дыялогу славянскіх культур і непасрэдна польска-беларускіх літаратурных узаемазвязей памежжа XIX–XX стст., прымаючы да ўвагі як «унутраныя» фактары – сыходжанні і ідэйна-мастацкую спецыфіку творчасці абодвух паэтаў, так і «знешнія» – рэцэпцыю і пераклад.

Супаставіўшы вышэй акрэсленыя з'явы, можна выявіць істотныя тыпалагічныя падабенствы паэзіі польскага і беларускага майстроў слова як адлюстраванне гістарычна-культурнага развіцця двух славянскіх народаў, тэарэтычна абгрунтаваць і практычна даказаць на аснове шматаспектнага аналізу твораў і літаратурна-крытычных артыкулаў тэзіс пра роднаснасць творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча.

Згодна з акрэсленай мэтай пастаўлены і вырашаюцца наступныя задачы:

1. Вылучыць найбольш актуальныя з пункту гледжання параўнальна-тыпалагічнага вывучэння літаратурныя з'явы Польшчы і Беларусі памежжа XIX-XX стст. і на гэтай аснове выявіць важнейшыя моманты станаўлення і развіцця мастацкіх сістэм Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, асноўныя кропкі іх творчага судакранання; адзначыць уплыў тагачасных сацыякультурных працэсаў Расіі і Украіны на фарміраванне творчых індывідуальнасцей польскага і беларускага аўтараў.

2. Вызначыць ідэйна-эстэтычную пазіцыю Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў перыяд актывізацыі мадэрнісцкага руху і разнастайных мастацкіх напрамкаў пераходнага перыяду, раскрыць ключавы філасофскі складнік у іх індывідуальнай творчасці; прасачыць уплыў заходнееўрапейскага і рускага сімвалізму на паэзію Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, а таксама адметныя рысы іх вобразна-сімвалічных сістэм.

3. Выявіць асаблівасці ўвасаблення і мастацкую семантыку прыроды ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, вызначыць ролю, месца і дынаміку развіцця прыродных вобразаў лесу і саду ў іх мастацкай спадчыне.

4. Прасачыць асноватворныя сувязі паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча з тагачаснымі філасофскімі канцэпцыямі касмізму і ўсеадзінства, з мадэрнісцкімі прынцыпамі суб'ектывізацыі і індывідуалізацыі ў кантэксце метафізічных пошукаў творчай асобы падчас сама- і светаспазнання.

5. Абгрунтаваць засяроджанасць Б. Лесьмяна і М. Багдановіча на метафізічных праблемах, асэнсаваных сакральную семантыку вобраза люстэрка ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, вызначыць традыцыйнасць і наватарства ў яго інтэрпрэтацыі.

6. Раскрыць ролю фальклорных традыцый у паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, выявіць з мэтай рэканструкцыі аўтарскай канцэпцыі і абгрунтаваць тэматычна-вобразныя сыходжанні ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча праз прызму камічнага.

Аб'ект даследавання – паэтычная і літаратурна-крытычная спадчына польскага паэта Б. Лесьмяна і беларускага паэта М. Багдановіча ў кантэксце літаратурнага працэсу канца XIX – пачатку XX стст.

Прадмет даследавання – тыпалагічныя сыходжанні ў паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча з улікам творчай індывідуальнасці кожнага з аўтараў.

Метадалогія і метады даследавання

Метадалагічнай і тэарэтычнай асновай дысертцыйнага даследавання сталі працы беларускіх (Р.С. Бярозкіна, П.В. Васючэнкі, В.І. Гапавай, Я.А. Гарадніцкага, У.В. Гніламёдава, М.М. Грынчыка, Т.В. Кабржыцкай, У.М. Казбярэка, У.М. Конана, М.Р. Ларчанкі, Н.І. Лапідуса, А.А. Лойкі, С.К. Майхровіча, В.А. Максімовіча, А.І. Мальдзіса, У.І. Мархеля, С.П. Мусіенка, І.Я. Навуменкі, А.М. Петрушкевіч, В.П. Рагойшы, Л.К. Тарасюк, І.А. Чароты, І.Ф. Штэйнера і інш.) і замежных навукоўцаў (Н.А. Багамолавай, Б. Бялаказовіча, В.М. Васіленкі, М.А. Васкрасенскай, М. Главінскага, Т.І. Гундаравай, А. Дзіма, В. Жырмунскага, М.П. Маркоўскага, Е.М. Меляцінскага, Д.С. Налівайкі, Р. Ныча, Г.Г. Рэмака, А. Сандаўэра, Э. Сідарук, Б. Стэльмашчыка, Я. Тшнадэля, А. Ханзен-Лёвы, В.А. Хорава і інш.).

У дысертцыі выкарыстоўваюцца наступныя метады даследавання:

гісторыка-тыпалагічны, з дапамогай якога выяўляецца сувязь ідэйных і эстэтычных устаноў Б. Лесьмяна і М. Багдановіча з грамадска-культурнымі і мастацкімі рэаліямі памежжа XIX-XX стст.;

параўнальна-супастаўляльны, які дазваляе выявіць падабенства і адрозненне мастацка-вобразнай сістэмы ў паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча;

апісальна-аналітычны, які выкарыстоўваецца для даследавання пазыткі твораў Б. Лесьмяна і М. Багдановіча і звязаны з аб'ектыўнасцю ацэнкі іх пісьменніцкай дзейнасці ў кантэксце адзначанага перыяду.

На падставе структурна-функцыянальнага і тэкстуальнага аналізу, супастаўлення тэм, сюжэтаў, ідэй і мастацкіх вобразаў у творах Б. Лесьмяна і М. Багдановіча зроблены самастойныя ацэнкі і вывады.

Палажэнні, якія выносяцца на абарону

1. Творчыя індывідуальнасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча склаліся пад уплывам разнастайных фактараў і традыцый: спецыфікі гісторыка-культурнай сітуацыі ў Польшчы і Беларусі канца XIX – пачатку XX стст.; узмацнення інтэграцыйных працэсаў і адначасовага сцвярджэння нацыянальнай самабытнасці славянскіх краін; мадэрнісцкіх тэндэнцый, што ахапілі тагачасны літаратурны працэс, крызісу пазітывісцкага светапогляду, абвостранага рэлігійнага пачуцця, містычных пошукаў; звароту да сусветнай і нацыянальнай міфалогіі і інш. Гэтыя чыннікі відавочна праявіліся і ў паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча, але кожны аўтар сыходзіў са сваіх светапоглядных і мастацкіх стратэгий, актуалізаваных задачамі і традыцыямі нацыянальнай літаратуры. Станаўленне творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча абумоўлена і літаратурнымі кантактамі, творчымі ўзаемаўплывамі. У гэтым

кантэксце разгляд удзелу абодвух мастакоў слова ў грамадска-культурным жыцці Расіі і Украіны з'яўляецца абавязковай умовай для больш глыбокага і аб'ектыўнага разумення іх мастацкай спадчыны.

2. Літаратурная дзейнасць польскага паэта Б. Лесьмяна і беларускага паэта М. Багдановіча развівалася ў кантэксце тагачасных міжкультурных і міжнацыянальных узаемадачыненняў, убіраючы ў сябе асноўныя тэндэнцыі мадэрнісцкага руху, што дазваляе весці размову пра істотныя ідэйна-тэматычныя і мастацка-эстэтычныя сыходжанні ў іх творчасці. Светапогляд і творчыя пошукі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў значнай ступені абумоўлены ўздзеяннем філасофіі і эстэтыкі сімвалізму. Супярэчнасці пераходнай эпохі знаходзяць адлюстраванне праз складаную сістэму мастацкіх вобразаў і сімвалаў у творчасці польскага і беларускага паэтаў, што дазваляе ўздзімаць як гістарычна значныя праблемы існавання асобы ў грамадстве, так і натурфіласофскія пытанні ўзаемадачыненняў «чалавек і сусвет», «чалавек і космас», выявіць дыялектычную ўзаемасувязь міфа і сімвала, а на аснове вызначаных архетыпаў інтэрпрэтаваць навакольны свет. Б. Лесьмян і М. Багдановіч выкарыстоўваюць падобныя мастацкія прыёмы і сродкі, аднак на светапоглядным узроўні паміж імі існуюць значныя разыходжанні. У цэнтры твораў Б. Лесьмяна – трансцэндэнтныя перажыванні лірычнага героя ў складаных, пераломных моманты жыцця асобы і грамадства, які, усведамляючы сваю індывідуальнасць, робіць спробу падпарадкаваць уласным адчуванням навакольны свет. Паэзія М. Багдановіча, побач са зваротам да ўніверсальнай праблематыкі, адрозніваецца сацыяльнай і нацыянальнай ангажыраванасцю, дзе значнае месца займае даследаванне і асэнсаванне рэальнага гістарычнага жыцця роднага краю, выяўленне месца чалавека ў ім, раскрыццё нацыянальнага феномену.

3. Для Б. Лесьмяна і М. Багдановіча крыніцай натхнення і мастацкіх задум з'яўляліся карціны навакольнай прыроды, якія, пераствораныя аўтарскім уяўленнем, адрозніваюцца шматфункцыянальнасцю, раскрываюць філасофска-эстэтычныя і светапоглядныя канстанты іх творчасці. Гэта дае магчымасць не толькі зразумець унікальнасць абодвух паэтаў, але і раскрыць іх інтэнсіўныя пошукі новых формаў мастацкай выразнасці. Адмысловае гучанне ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча набываюць вобразы-сімвалы лесу і саду, якія маюць працяглую гісторыю існавання ў сусветнай літаратуры і выкарыстанне якіх абодвума пісьменнікамі шмат у чым абумоўлена папярэдняй культурнай традыцыяй (сімвалісцкія аспекты гэтых прыродных вобразаў высвятляюцца ў кантэксце міфалагічных, фальклорных, антычных і хрысціянскіх крыніц). Аднак кожны з адзначаных аўтараў укладвае ў гэтыя вобразы сваё светаразуменне і мастацка-філасофскую канцэпцыю.

4. Творчасць Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў рознай ступені выяўляе культываваныя мадэрнізмам прынцыпы суб'ектывізму і індывідуалізму, а таксама імкненне да звышпачуццёвага спасціжэння рэчаіснасці. Трансцэндэнтныя перажыванні (сны, успаміны, ілюзіі, напружаная ўспрымальнасць, уражлівасць, цяга да нетутэйшых прастораў, праекцыі шматлікіх вымярэнняў і г.д.) становяцца крыніцай натхнення для іх шматлікіх персанажаў, а мастацкае мысленне саміх паэтаў сягае ў сферу якасна змененага шматмернага свету (закранаюцца пытанні суаднесенасці касмічных законаў і лёсу чалавека, адпаведнасці астральных пейзажаў і пейзажаў душы). Асаблівай характарыстыкай мастацкай дзейнасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча з'яўляецца яе цесная сувязь з папулярнымі тагачаснымі філасофскімі сістэмамі (У. Салаўёва, Ф. Ніцшэ, А. Бергсона і інш.) і распаўсюджанымі ў творчасці сімвалістаў канцэпцыямі касмізму і сусветнага ўсеадзінства: шматаспектнасць светабачання абодвух паэтаў спалучае ў іх творчасці аб'ектыўны парадак рэчаў і суб'ектыўны настрой персанажаў, цвярджае тоеснасць мікра- і макракосма, сувымяраючы дзейнасць чалавека з прынцыпамі цэласнасці сусвету.

5. Б. Лесьмян і М. Багдановіч аналізуюць і паэтызуюць супярэчнасці псіхічных станаў сваіх герояў, увасабляючы думку пра «шматаспектнасць» чалавека, які мае люстраных двойнікоў у розных вымярэннях. З гэтай ідэяй «шматмернасці» і ўнутранай бязмежнасці асобы злучана і актуалізацыя вобраза-сімвала люстэрка, які набывае новыя значэнні ў тагачаснай літаратуры, у тым ліку і ў паэзіі Б. Лесьмяна і М. Багдановіча. З'яўляючыся часткай сімвалісцкай паэтыкі, гэты вобраз уяўляе сабой мяжу паміж зыходным светам і светам адлюстраваным, арганізуючы складаную, шматзначную сістэму і даючы вытворную прастору «залюстаркоўя». Аднак прынцып метафізічнага спасціжэння наваколля не адрывае ад яго рацыяналістычнага ўспрымання: польскі і беларускі паэты цвярджаюць цэльнасць фізічнага і духоўнага, адзінства зямнога і тагасветнага існавання.

6. Мадэрнісцкая культура ўзмацніла цікавасць да ўніверсальных знакавых комплексаў, што сімвалічна адлюстроўваюць законы сусвету. Рэканструкцыя фальклорнай парадэгмы ўспрымання свету ўяўляе ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча складаную і шматпланавую інфармацыйна-эстэтычную сістэму. Істотную ролю ў паэтычным свеце польскага і беларускага паэтаў адыгрывае нацыянальны фальклорны кампанент, які грунтуецца на цеснай сувязі з вусна-паэтычнай творчасцю розных народаў. Дыялектыка пошукаў Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ўяўляе сінтэз фальклорнай і літаратурнай традыцыі: глыбока засвойваючы прынцыпы народнай культуры і асаблівае народнага мыслення, паэты ствараюць арыгінальныя сюжэты і вобразы.

Раскрываючы разнастайныя прычыны звароту абодвух пісьменнікаў да сусветнага і нацыянальнага фальклору асобным пунктам выносіцца пытанне вытокаў камічнага ў іх паэзіі з вуснай народнай творчасці. Своеасаблівацьцё лесмянаўскага камізму заключаецца ў сумяшчэнні шырыні асэнсавання ўніверсума рэчаіснасці і «патаемных закуткаў» чалавечай душы. Найбольшы мастацкі эффект у паэзіі Б. Лесьмяна набываюць незвычайныя і ўражлівыя гратэскавыя вобразы і нестандартныя сітуацыі, што здараюцца з героямі яго вершаў. У паэзіі М. Багдановіча камічнае ўзыходзіць з глыбін народнага жыцця, узнаўляючы норавы, побытавыя звычаі і павер'і беларусаў. Творы М. Багдановіча гуманістычныя, з незвычайнай глыбінёй увасабляюць жыццёвую праўду, дазваляючы прайсці складаны шлях яго паэтычнаму генію ў раскрыцці галоўнай тэмы сваёй творчасці: жыццё і лёс роднай краіны, традыцыі, менталітэт і характар беларуса.

Уласны ўклад саіскальніка

Дысертация з'яўляецца вынікам самастойнай даследчай работы, якая выканана на аснове аналізу мастацкай спадчыны Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў кантэксце ўзаемасувязей славянскіх літаратур памежжа XIX-XX стст. Асноўныя высновы навуковай працы маюць арыгінальны характар, навуковыя артыкулы напісаны самастойна і без сааўтарства. Таксама зроблены пераклады на беларускую мову мастацкіх твораў і літаратурна-крытычных артыкулаў польскага паэта Б. Лесьмяна і неабходных матэрыялаў польскіх літаратуразнаўцаў.

Апрабаваныя вынікі дысертаций

Асноўныя палажэнні і вывады дадзенага дысертацийнага даследавання паслужылі матэрыялам для дакладаў і выступленняў на 13 міжнародных і рэспубліканскіх канферэнцыях: IX Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай», прысвечаная 70-годдзю філалагічнага факультэта БДУ (Мінск, БДУ, 2009); IV Чтенья, посвященные 70-летию со дня рождения профессора В.А. Карпова (Мінск, БДУ, 2010); Рэспубліканская навукова-практычная канферэнцыя маладых вучоных «Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання» (Мінск, БДУ, 2010); I Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Мир языков: ракурс и перспектива» (Мінск, БДУ, 2010); XIX Міжнародная навуковая канферэнцыя «Мова і культура» ім. проф. С. Бурэго (Кіеў, КНУ ім. Т. Шаўчэнкі, 2010); X Шырмаўскія чытанні (Мінск, БДУ, 2010); IV Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Идеи. Поиски. Решения» (Мінск, БДУ, 2010); III Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Фальклор і сучасная культура» (Мінск, БДУ, 2011); XX Міжнародная навуковая канферэнцыя «Мова і культура» ім. С. Бурэго (Кіеў, КНУ ім. Т. Шаўчэнкі, 2011); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Славянскія

літаратуры ў кантэксце сусветнай» (Мінск, БДУ, 2011); Міжнародная навуковая канферэнцыя «Творчасць М. Багдановіча ў кантэксце сусветнай літаратуры» (Мінск, НАН Рэспублікі Беларусь, 2011); Седьмые Карповские научные чтения (Мінск, БДУ, 2013); XXII Міжнародная навуковая канферэнцыя «Мова і культура» ім. проф. С. Бураго (Кіеў, КНУ ім. Т. Шаўчэнкі, 2013).

Апублікаванасць вынікаў дысертацыі

Матэрыялы даследавання знайшлі адлюстраванне ў 18 публікацыях: 6 артыкулаў у навуковых выданнях, рэкамендаваных ВАК Беларусі, і ў замежных выданнях (2,8 аўт. аркуша), 5 артыкулаў у навуковых часопісах і зборніках (1,8 аўт. аркуша), 7 матэрыялаў навуковых канферэнцый (2,1 аўт. аркуша). Агульны аб'ём апублікаваных навуковых матэрыялаў – 6,7 аўт. аркуша.

Структура і аб'ём дысертацыі вызначаюцца задачамі даследавання. Дысертацыя складаецца з уводзінаў, агульнай характарыстыкі работы, трох частак, заключэння і бібліяграфічнага спісу. Агульны аб'ём дысертацыі складае 135 старонак. Асноўны тэкст займае – 118 старонак, спіс літаратуры – 17 старонак і ўключае 212 крыніц, у тым ліку 83 на замежных мовах: 71 – на польскай, 11 – на ўкраінскай, 1 – на французскай.

АСНОЎНЫ ЗМЕСТ ДЫСЕРТАЦЫІ

Першая глава «**Фактары фарміравання творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча: агульнае і адметнае**» складаецца з чатырох раздзелаў, мае праблемна-агляльны характар і прысвечана раскрыццю творчых індывідуальнасцей польскага і беларускага паэтаў у кантэксце ўзаемапрапнікнення і ўзаемаўзбагачэння іншанацыянальных літаратур.

У раздзеле 1.1. «**Гісторыка-культурныя перадумовы тыпалагічнага даследавання творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча**» засяроджваецца ўвага на ўніверсальнасці як адной з найгалоўнейшых прыкмет параўнальнага літаратуразнаўства, што адначасова прадугледжвае ўстанаўленне як агульных заканамернасцей літаратурнага працэсу, так і нацыянальнай спецыфікі прыгожага пісьменства. На пачатку XX ст. літаратурныя ўзаемадачыненні суседніх славянскіх краін – Польшчы і Беларусі – выходзяць на новы і плённы этап свайго развіцця, які змясціў у сябе пералом духоўнага, сацыяльнага, палітычнага, навуковага жыцця, рэвалюцыйныя ўзрушэнні і сусветную вайну, хвалі нацыянальна-вызваленчага руху.

Падабенства тагачаснай гісторыка-культурнай сітуацыі ў Польшчы і Беларусі стварыла перадумовы для шматстайных літаратурных аналогій і паралелей у творчасці пісьмennisкаў гэтых краін. Прыкладам падобных узаемадачыненняў з'яўляецца мастацкая спадчына Б. Лесьмяна і

М. Багдановіча, якія ўвайшлі ў літаратуру на пачатку XX ст., калі катастрофічнасць і крызіснасць эпохі сталі відавочнымі; у адносінах да абодвух мастакоў слова мажліва і апраўдана весці размову менавіта пра творчыя сыходжанні, абумоўленыя перш за ўсё як гісторыка-культурным кантэкстам, так і светаадчуваннем саміх творцаў. Літаратурная дзейнасць Б. Лесьмяна і М. Багдановіча развівалася ва ўмовах рэакцыі, у атмасферы вострых сацыяльна-палітычных канфліктаў, песімістычных грамадскіх настрояў. М. Багдановіч і Б. Лесьмян, чуйна рэагуючы на змены ў жыцці і мастацтве, звярнуліся да пануючай у той час ва ўсіх еўрапейскіх літаратурах эстэтыкі мадэрнізму: узмоцнены індывідуальны пачатак, універсальная і метафізічная праблематыка, інтуітыўныя спосабы спазнання свету, зварот да сферы падсвядомага і перажыванне памежных станаў, цікавасць да фальклорных комплексаў і ўласная міфатворчасць і г.д. Але ў кожнага з разглядаемых намі аўтараў яна мела асабістую трактоўку і творчае пераўвасабленне.

Дамінантай адзнакай творчасці Б. Лесьмяна з'яўляецца ўніверсальная тэматыка і суб'ектыўна-ірацыянальны пачатак. Многія яго вершы маюць містычны падтэкст, сітуацыі, у якіх апынаюцца лесьмянаўскія персанажы – таямнічыя, загадкавыя, непрадказальныя, а іх дзейнасць рэгулююць псіхааналітычныя рэфлексіі. Б. Лесьмян дэталёва апісвае найтанчайшыя зрухі ўражанай свядомасці: героі яго вершаў, імкнучыся спасцігнуць законы сусвету, знаходзяцца ў палоне ўнутраных пошукаў, перажыванняў, падсвядомых дзеянняў.

Праявы мадэрнісцкай культуры закранулі і творчасць М. Багдановіча: пісьменнік-наватар спрабаваў знайсці новыя сродкі адлюстравання рэчаіснасці, новыя паэтычныя магчымасці верша, займаўся ўдасканаленнем мастацкіх форм і прыёмаў. «Пясняр красы» сцвярджае ў беларускай літаратуры новую форму спасціжэння свету, згодна з якой асоба займае цэнтральнае месца ў творы, а суб'ектыўныя адчуванні спрыяюць выяўленню духоўных каштоўнасцей лірычнага героя і філасофскаму спасціжэнню навакольнай рэчаіснасці. Аднак паэзію М. Багдановіча амаль не закранае крызіс гуманістычных каштоўнасцей, які зведала тагачасная мадэрнісцкая літаратура. Праблема нацыянальнай самасвядомасці з'яўляецца цэнтральнай ў яго творчасці, што праяўляецца ў звароце да сваіх культурных і гістарычных рэаліяў, народных вытокаў. Паэт імкнецца адлюстраваць найбольш істотныя грані духоўнага стану Радзімы, лічачы галоўнай умовай, зарукай яе будучыні захаванне самабытнасці беларускага нацыянальнага характару.

Раздзел 1.2. «Станаўленне і эвалюцыя творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча: сучасная рэцэпцыя праблемы» ўздымае праблему творчых індывідуальнасцей польскага і беларускага аўтараў, якія ўвасобілі ў паэзіі гістарычныя і эстэтычныя праблемы свайго часу, асяроддзя,

СПІС ПУБЛІКАЦЫЙ САІСКАЛЬНІКА ПА ТЭМЕ ДЫСЕРТАЦЫІ

Артыкулы ў навуковых часопісах, рэкамендаваных ВАК

1. Анапрэенко Н.Я. Украіна в художній свідомості М. Богдановіча і Б. Лесьмяна / Н.Я. Анапрэенко // Науковае выданьня : Мова і культура. – Кіў : Выдавецкі дым Д. Бурэго – Вып. 13. – Т. V (141). – 2010. – С. 231-239.
2. Анапрэенка Н.Я. Канцэпцыя чалавека і прыроды ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча / Н.Я. Анапрэенка // Роднае слова. – 2011. – № 5 (281). – С. 26-28.
3. Анапрэенка Н.Я. Рускае сімвалізм і творчасць Б. Лесьмяна і М. Багдановіча / Н.Я. Анапрэенка // Веснік Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Сер. 4, Філалогія. Журналістыка. Педагагіка. – 2011. – № 1. – С. 21-25.
4. Анапрэенка Н.Я. Вобраз-сімвал люстэрка ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча / Н.Я. Анапрэенка // Весці БДПУ. Сер. 1, Педагагіка. Псіхалогія. Філалогія. – 2011. – № 4 (70). – С. 60-63.
5. Анапрэенко Н.Я. Тэма кохання і смерці в творчасці М. Богдановіча і Б. Лесьмяна / Н.Я. Анапрэенко // Науковае выданьня : Мова і культура. – Кіў : Выдавецкі дым Д. Бурэго – Вып. 14. – Т. II (148). – 2011. – С. 282-288.
6. Анапрэенка Н.Я. Міфалагічны кампанент у творчасці М. Багдановіча і Б. Лесьмяна / Н.Я. Анапрэенка // Вестник Минского государственного лингвистического университета. Сер. 1, Филология. – 2012 – № 3 (58). – С. 117-123.

Артыкулы ў навуковых зборніках

7. Анапрэенка Н.Я. Рэцэпцыя творчасці Б. Лесьмяна ў Беларусі / Н.Я. Анапрэенка // IV Чтєния, посвященные 70-летию со дня рождения профессора В.А. Карпова, 19-20 марта 2010 г.: сб. науч. ст.: в 2 ч. / редкол.: А.И. Головна [и др.]. – Минск : РИВШ, 2010. – Ч. 2. – С. 184-189.
8. Анапрэенка Н.Я. Міфалагічны кампанент у творчасці Б. Лесьмяна (на прыкладзе баллады «Пурурава і Урвашы») / Н.Я. Анапрэенка // Фалькларыстычны даследаванні : Кантэкст. Тыпалогія. Сувязі : зб. навук. арт. Вып. 8 / рэдкал.: В.П. Рагойша (старшыня) [і інш.]. – Мінск : Права і эканоміка, 2011. – С. 295-298.
9. Анапрэенка Н.Я. Вобразы лесу і саду ў творчасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча / Н.Я. Анапрэенка // Беларуская філалогія : зб. навук. прац маладых вучоных філ. фак. : [прысв. 90-годдзю БДУ]. / рэдкал.: П.І. Навойчык (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2011. – С. 8-14.
10. Анапрэенка Н.Я. Творчасць Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў святле тыпалогіі / Н.Я. Анапрэенка // Паланістыка – Полоністыка – Polonistyka 2012 / пад рэд. А. Кіклевіча, С. Важніка. – Мінск : Медысонт, 2013. – С. 9-20.

11. Анапрэнка Н.Я. Фальклорны кампанент у творчасці М. Багдановіча (на прыкладзе паэмы «Мушка-зелянушка і камарык – насаты тварык») / Н.Я. Анапрэнка // Карповские научные чтения : сб. науч. ст. : в 2-х ч. Вып. 7. / редкол.: А.И. Головня [и др.]. – Минск : Белорусский Дом печати, 2013. – Ч. 2. – С. 58-62.

Матэрыялы навуковых канферэнцый

12. Анапрэнка Н.Я. Тэма смерці ў творчасці М. Багдановіча і Б. Лесьмяна / Н.Я. Анапрэнка // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: матэрыялы IX Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, 15-17 кастрычніка 2009 г. : [прысвеч. 70-годдзю філал. фак. БДУ]: у 2 ч. / рэдкал. : В.П. Рагойша (гал. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2010. – Ч. 1 – С. 44-49.

13. Анапрэнка Н.Я. Балада Б. Лесьмяна «Дзяўчына»: ідэйна-філасофскі аспект / Н.Я. Анапрэнка // Мова і літаратура ў XXI стагоддзі: актуальныя аспекты даследавання: матэрыялы Рэспубліканскай навукова-практычнай канферэнцыі маладых вучоных, 26 сакавіка 2010 г. / рэдкал. : П.І. Навойчык (адк. рэд.) [і інш.]. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2010. – С. 34-37.

14. Анапрэнка Н.Я. Русскоязычные стихи Болеслава Лесьмяна / Н.Я. Анапрэнка // Мир языков: ракурс и перспектива : материалы I Международ. научно-практической конференции, 22 апреля 2010 г. / редкол. : Н.Н. Нижнева (отв. ред.) [и др.]. // Минск : БГУ, 2010. – С. 231-236.

15. Анапрэнка Н.Я. «Астральныя» вершы ў творчасці М. Багдановіча / Н.Я. Анапрэнка // Идеи. Поиски. Решения : Материалы IV Международной научно-практической конференции аспирантов, магистрантов, студентов, 30 ноября 2010 г., в 2 т. / рекол. : Н.Н. Нижнева (отв. ред.) [и др.]. – Минск : РИВШ., 2011. – Т. 2. – С. 25-27.

16. Анапрэнка Н.Я. Фальклорны кампанент у творчасці М. Багдановіча і Б. Лесьмяна / Н.Я. Анапрэнка // Фальклор і сучасная культура: Матэрыялы III Міжнароднай навукова-практычнай канферэнцыі, 21-24 красавіка 2011 г.: у 2 ч. / рэдкал. : І.С. Роўда [і інш.]. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2011. – Ч. 2. – С. 49-50.

17. Анапрэнка Н.Я. Б. Лесьмян і М. Багдановіч: метафізічнае ўспрыманне прыроды / Н.Я. Анапрэнка // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай: Матэрыялы X Міжнароднай навуковай канферэнцыі 6-8 кастрычніка 2011 г. / рэдкал. : С.Я. Ганчарова-Грабоўская [і інш.]. – Мінск : Выд. цэнтр БДУ, 2011. – С. 18-25.

18. Анапрэнка Н.Я. Максім Багдановіч і польская літаратура / Н.Я. Анапрэнка // Творчасць М. Багдановіча ў кантэксце сусветнай літаратуры: Матэрыялы Міжнароднай навуковай канферэнцыі 26-26 лістапада 2011 г. [да 120-годдзя з дня нараджэння М. Багдановіча] / рэдкал. : А.А. Манкевіч [і інш.]. – Мінск : Права і эканоміка, 2011. – С. 47-50.

Анапрэенка Наталля Якаўлеўна

**Творчыя індывідуальнасці Б. Лесьмяна і М. Багдановіча:
параўнальна-тыпалагічны аспект**

Ключавыя словы: тыпалагічныя сыходжанні, творчая індывідуальнасць, рэцэпцыя, мадэрнізм, сімвалізм, вобразы-сімвалы, фальклор, міфалогія, мастацкая інтэрпрэтацыя, фальклорная стылізацыя.

Мэта даследавання – раскрыць тыпалагічна агульнае і адметнае ў творчых індывідуальнасцях Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў святле дыялога славянскіх культур і непасрэдна польска-беларускіх літаратурных узаемасувязей памежжа XIX-XX стст.

Метадалогія даследавання. У працэсе вырашэння даследчых задач выкарыстаны гісторыка-тыпалагічны, параўнальна-супастаўляльны і апісальна-аналітычны метады. На падставе структурна-функцыянальнага і тэкстуальнага аналізу, тыпалагічнага супастаўлення тэм, матываў, ідэй і мастацкіх вобразаў у творах Б. Лесьмяна і М. Багдановіча зроблены самастойныя ацэнкі і вывады.

Навуковыя вынікі і навізна даследавання. Дысертация ўяўляе сабой першую ў польскім і беларускім літаратуразнаўстве спробу параўнальна-тыпалагічнага вывучэння творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча ў кантэксце міжкультурных і літаратурных дыялогаў канца XIX – пачатку XX стст. Выяўлены тыпалагічныя падабенствы ў паэзіі польскага і беларускага аўтараў як адлюстраванне гістарычна-культурнага развіцця двух славянскіх народаў, раскрыта спецыфіка светапоглядных і мастацкіх сістэм абодвух паэтаў, актуалізаваная традыцыямі і задачамі польскай і беларускай літаратур, а таксама даследаваны, тэарэтычна абгрунтаваны і практычна даказаны на аснове шматаспектнага аналізу твораў і літаратурна-крытычных артыкулаў тэзіс пра роднаснасць творчых індывідуальнасцей Б. Лесьмяна і М. Багдановіча.

Рэкамендацыі па практычным выкарыстанні вынікаў. Атрыманыя вынікі дысертacyjнага даследавання заключаюцца ў магчымасці выкарыстання дадзенага матэрыяла для наступнага вывучэння як польска-беларускіх, так і агульнаславянскіх літаратурных сувязей, яго палажэнні могуць быць выкарыстаны ў курсе гісторыі польскай і беларускай літаратур, у спецкурсах па параўнальным вывучэнні літаратур розных народаў, а таксама ў практыцы мастацкага перакладу, што ў перспектыве дае магчымасць уключыць матэрыялы гэтага даследавання ў комплекс шырэйшых культуралагічных праблем.

Анапреев Наталья Яковлевна

Творческие индивидуальности Б. Лесьмяна и М. Богдановича: сравнительно-типологический аспект

Ключевые слова: типологические схождения, творческая индивидуальность, рецепция, модернизм, символизм, образы-символы, фольклор, мифология, художественная интерпретация, фольклорная стилизация.

Цель исследования – раскрыть типологически общее и особенное в творческих индивидуальностях Б. Лесьмяна и М. Богдановича в свете диалога славянских культур и непосредственно польско-белорусских литературных взаимосвязей рубежа XIX-XX вв.

Методология исследования. В процессе решения исследовательских задач использованы историко-типологический, сравнительно-сопоставительный и описательно-аналитический методы. На основании структурно-функционального и текстуального анализа, типологического сопоставления тем, мотивов, идей и художественных образов в произведениях Б. Лесьмяна и М. Богдановича сделаны самостоятельные оценки и выводы.

Научные результаты и новизна исследования. Диссертация представляет собой первую в польском и белорусском литературоведении попытку сравнительно-типологического изучения творческих индивидуальностей Б. Лесьмяна и М. Богдановича в контексте межкультурных и литературных диалогов конца XIX – начала XX вв. Выявлены типологические схождения в поэзии польского и белорусского авторов как отображение историко-культурного развития двух славянских народов, раскрыта специфика мировоззренческих и художественных систем обоих поэтов, актуализированная традициями и задачами польской и белорусской литератур, а также исследован, теоретически обоснован и практически доказан на основе многоаспектного анализа произведений и литературно-критических статей тезис про сходство творческих индивидуальностей Б. Лесьмяна и М. Богдановича.

Рекомендации по применению полученных результатов. Полученные итоги диссертационного исследования заключаются в возможности использования данного материала для следующего изучения как польско-белорусских, так и общеславянских литературных связей, его положения могут быть использованы в курсе истории польской и белорусской литератур, в спецкурсах по сравнительному изучению литератур разных народов, а также в практике художественного перевода, что в перспективе даёт возможность включить материалы этого исследования в комплекс более широких культурологических проблем.

SUMMARY

Anapreenko Natalya Yakovlevna

Creative identities of B. Lesmyan and M. Bogdanovich: comparative typological aspect

Key words: typological converging, creative identity, reception, modernism, symbolism, character-symbol, folklore, mythology, fictional interpretation, folklore stylization.

The aim of the research: to reveal typologically common and distinctive features in creative personalities of B. Lesmyan and M. Bogdanovich from the standpoint of Slavonic cultures' dialogue and peculiarly of Polish-Belarusian literary interconnections at boundary of the XIX-XX centuries.

Methods of the research: In the process of solving the research tasks there were used historical-typological, comparative and descriptive-analytical methods. On the grounds of structural-functional and textual analysis, typological comparison of topics, motives, ideas and fictional images in the works by B. Lesmyan and M. Bogdanovich there were made independent assessments and conclusions.

Scientific results and novelty of the research. Dissertation represents first attempt in Polish and Belarusian literary criticism to compare creative personalities of B. Lesmyan and M. Bogdanovich in the context of intercultural and literary dialogues in the end of the 19-th – beginning of the 20-th century. There was revealed significant typological converging in Polish and Belarusian authors' poetry as representation of two Slavonic peoples' mentality, on the basis of multifold analysis of the works and literary-critical articles thesis on likeness of creative personalities of B. Lesmyan and M. Bogdanovich was theoretically justified and practically proved.

Recommendation on the application of the research results. The results derived in the dissertation consist in possibility to use the materials for further elaboration of both Polish-Belarusian and general Slavonic literary connections, it's theses can be used in the course of Polish and Belarusian literary history, in special courses on comparative study of different peoples' literatures, also in practice of fiction translation which in the perspective gives opportunity to include the materials of the research in the complex of broader cultural problems.

